

AÇIK ERİŞİM KURUMSAL ARŞİVLER

Ankos AEKA

(Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler Çalışma Grubu)

Prof. Dr. Bülent KARASÖZEN

43. Kütüphane Haftası Muğla
Üniversitesi 28 Mart 2007

Bilimsel dergiler, makaleler

- 24.000 hakemli dergi
- Yılda 1.5 milyon makale
- Her yıl makale sayısı %3 artıyor
- Bilimsel, teknik ve tıp yayıncılık pazarının yıllık hacmi 11 milyar \$
- Toplam 2000 yayıncı
- Yayıncılık pazarının büyük bir bölümü 200 yayıncının
- Elsevier, Springer-Kluwer, Wiley-Blackwell, Taylor-Francis
- Hiç bir üniversitenin tüm yayınlara erişmesi mümkün değil
- Makalelere erişilemediği için potansiyel etkilerini kaybediyorlar

Kendi kendine arşivleme

- 1.5 milyon makalenin %20'si arşivleniyor
- Araştırmacıların WEB sayfaları, Konu tabanlı açık arşivler, kurumsal arşivler
- Araştırmacıların % 95'i zorunlu arşivleme politikasını destekliyorlar

Arşivlerin içeriği

- Postprints(Hakemli dergilerde kabul edilmiş makalelerin son hali)
- Konferans bildirileri
- Preprints
- Working papers
- Teknik raporlar
- Yüksek lisans ve doktora tezleri
- Ders notları, sınav soruları

Arşivlerin içeriği

- Postprint: % 70
- Konferans makalesi: % 50
- Preprint: % 40
- Teknik rapor: % 30
- Working paper: % 20
- Kitapta Bölüm: %20
- Yüksek lisans ve doktora tezleri: % 20
- Ders notları: % 20
- Discussion paper: % 10
- Yazılım: % 10
- Kitap: % 10
- Manual: % 10
- Video: % 5
- Ses kaydı: % 5

Araştırmacılar, araştırmalarının sonuçlarını neden yayınlıyorlar?

- İngiltere’de 25.000 araştırmacıyla yapılan anketin sonuçları
  - Aralarında iletişimde bulunmak için: % 90
  - Mesleklerinde ilerlemek için: % 80
  - Kişisel prestijlerini artırmak için: % 75
  - Araştırmalarına mali destek bulmak için: % 60
  - Kişisel yararlar için: % 10

Pre- ve postprintlerin dağılımı

- WEB sayfasında preprint: % 15
- WEB sayfasında postprint: % 25
- Kurumsal arşivde preprint: % 15
- Kurumsal arşivde postprint : % 20
- Konu tabanlı arşivde preprint: % 8
- Konu tabanlı arşivde postprint: : % 12

Kurumsal Arşivlerin Faydaları

- **Kuruma;**
  - Kurumun görünürlüğünü ve saygınlığını artırır, prestij sağlar,
  - Kurumun finanse ettiği araştırma sonuçları üzerinde kontrol sağlar; erişim sınırlamasını ortadan kaldırır,
  - Kurumun finanse ettiği araştırmaları tekrar ücret ödeyerek ticari kaynaklardan satın almasını önler.
- **Araştırmacıya;**
  - Araştırma sonuçlarının daha geniş kitleye ulaşmasını sağlayarak etkisini artırır,
  - Araştırma sonuçlarının başka bir araştırmaya temel oluşturmasını kolaylaştırır,
  - Yapılan araştırmanın tekrarını önler,
  - Araştırmacıya özgeçmiş oluşturmak için araçtır.
- **Topluma;**
  - Bilimsel iletişimin gelişmesine ve güçlenmesine katkı sağlar,
  - Ülke ekonomisini destekler,
  - Entelektüel mirasın uzun vadeli saklanması ve korunmasını garanti eder.

Kurumsal Arşiv örnekleri

- Toplam 856 kurumsal arşiv
  - ROAR, Registry of Open Access Repositories
  - Çoğu üniversite bazında
  - Bazıları bölüm bazında
  - Bazıları ulusal
  - Bazıları konu odaklı
  - Bazıları sadece belirli tipteki materyali içeriyor.
(elektronik tez arşivleri)

Konu tabanlı açık arşivler

- CiteSeer (725,000 makale) bilgisayar bilimleri
- ArXiv (413,086 makale) Fizik, Matematik, Bilgisayar, Biyoloji
- Türkiye adresli 242 makale var

Kurumsal arşiv örnekleri

- MIT DSpace, <http://dspace.mit.edu/>
- Eprints (University of Southampton), <http://eprints.ecs.soton.ac.uk/>
- Hollanda, Dare, <http://www.darenet.nl/en/page/language.view/search.pag>

e

Kurumsal Arşiv yazılımları

- DSpace: 224, <http://www.dspace.org>
- GNU Eprints: 222, <http://www.eprints.org/software/>
- Bpress: 52, <http://www.bepress.com/>
- CDSWare (CERN): 9, <http://cdsware.cern.ch/download>
- FEDORA (Cornell U and U of Virginia): 5, <http://www.fedora.info/index.shtml>

Kurumsal Arşivlerin Dünyadaki Dağılımı

Directory of Open Access Repositories,
<http://www.openoar.org/>

Amerika: 210

İngiltere: 93

Almanya: 78

Brezilya: 50

Kanada: 39

Fransa: 37

İsveç: 33

Avustralya: 33

İtalya, Japonya:
27

İspanya: 24

Hindistan: 23

Belçika: 13

Kurumsal Arşiv Örnekleri

- Dünyada OAI-PMH uyumlu arşivler:
  - [DSpace at MIT](#)
  - [California eScholarship](#)
  - [University of Melbourne ePrints Repository](#)
- Ülkemizde OAI-PMH uyumlu arşivler:
  - [Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Arşivi](#)
  - [Ankara Üniversitesi Açık Arşiv Sistemi](#)
  - [ODTÜ e-Tez Arşivi](#)

Farkındalık

- Kurumsal arşivler pek bilinmediklerinden şu anda çok fazla kullanılmıyor. En çok kullananlar bilgisayarlılar.
- Bibliyografik veritabanları ortalama haftada bir kullanılırken (% 98'i kullanıyor), kurumsal arşivler haftada bir kullanılıyor (% 30'u kullanıyor).
- Anket sonuçlarında makalelerini kurumsal arşivlerde açık erişime sunanların sayısı artıyor.
- Daha sık yayın yapanlar, makalelerinin son halini (postprint) daha çok WEB sayfalarına ve açık arşivlere koyuyorlar.
- Ankete katılanların % 36'si, kendi kendine arşivlemeden habersiz.

Telif hakları ve arşivleme

- Dergilerin % 92'si kendi kendine arşivlemeye izin veriyorlar
- <http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php>
- Yeşil: preprint ve postprint arşivlenebilir
- Mavi: postprint arşivlenebilir
- Sarı: preprint arşivlenebilir
- Beyaz: arşivlemeye izin vermiyor

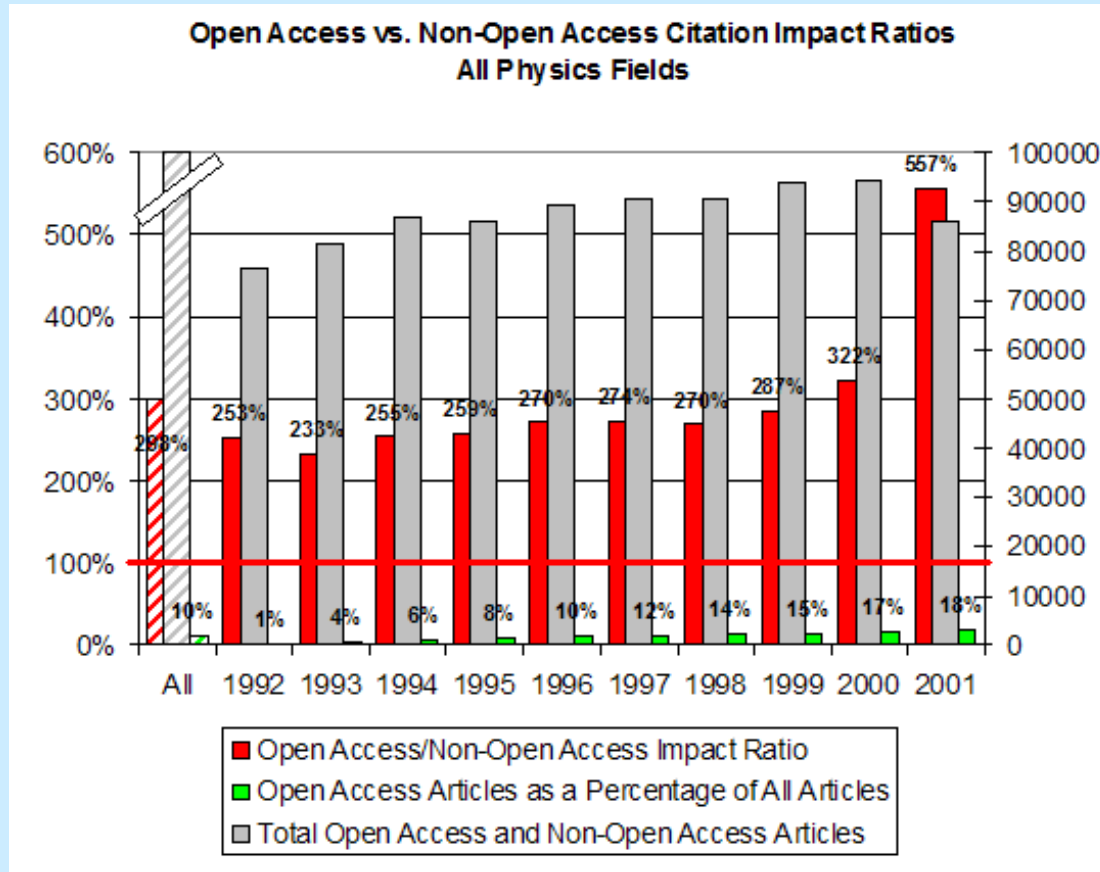
Açık Erişim Atıfları Artırıyor

- Open Access Citation database
- <http://www.citebase.org/>
- Lawrence 2001 (computer science)
- Kurtz 2004 (astronomy)
- Brody & Harnad 2004 (all disciplines)
- Antelman 2005 (philosophy, politics, electrical & electronic engineering, mathematics)

Comparing the Impact of Open Access (OA) vs. Non-OA Articles in the Same Journals.

Stevan Harnad, Tim Brody , D-Lib Magazine. June 2004, Volume 10 Number 6

<http://dlib.org/dlib/june04/harnad/06harnad.html>

Açık Erişim Bildirgeleri

- **2003 Berlin Bildirgesi**
- European Research Council
- Deutsche Forschungsgemeinschaft (German Research Foundation)
- German Research Council
- Austrian Science Fund
- Spanish National Research Council
- Wellcome Trust
- Volkswagen Foundation
- National Research Council, Swiss National Science Foundation
- CNRS (Centre Nationale de la Recherche Scientifique, France)
- INRIA (Institut National de Recherche en Informatique et en Automatique, France)
- Medical Research Council (UK)
- British Heart Foundation
- Association of Medical Research Charities (UK)
- Max Planck Society (Germany)
- Swedish Research Council

Avrupa Topluluğu ve Açık Erişim

- **Avrupa Araştırma Konseyi(ERC) Açık Erişim Raporu, Aralık 2006**
  - Petition for guaranteed public access to publicly-funded research results
<http://www.ec-petition.eu/>
  - Toplam: 23.224 imza, Türkiye'den 54 imza var

EURAB Zorunlu Arşivleme Önerisi

- Avrupa Topluluğu Araştırmalar Danışma Komisyonu (European Research Advisory Board)
- Dergilerde ve konferanslarda hakemden geçmiş , yayınlanması kabul edilen makaleler gecikmeden arşivlenmeli ve en geç altı içinde erişime açılmalı
- Yayınlar kurumda, ilgili birimde veya konu tabanlı bir arşivde tutulmalı
- FP7 çerçevesinde destelenecek tüm araştırmalar arşivlenmeli ve açık erişime açılmalı
- Kurumsal arşivlerdeki dokümanların uzun süreli saklanabilmesi için gerekli önlemler alınmalı
- Avrupa Araştırmalar Komisyonu ve FP7 fonları kurumsal arşivlere finansal destek sağlamalı

Zorunlu Arşivleme Politikasını Kabul Eden Kurumlar

- NIH
- Welcome Foundation
- CNRS
- INRA
- RCUK
- Individual institutions – QUT,
- CERN, Southampton, Minho...

ODTÜ Elektronik Tez Arşivi

- Üniversite Yönetim Kurulunun 7 Ekim 2003 tarihli kararıyla kuruldu
- Tezlerin arşivlenmesi zorunlu
- Açık erişime açma hakkı yazarların
- OAI-PMH uyumlu
- 458 doktora tezi, 2727 yüksek lisans tezi
- %84 dünyaya, % 10 ODTÜ'ye açık
- %5 bir yıllığına kapalı
- Sadece 7 tez erişime açık değil

Açık Erişimli Dergiler

- SCI'da 200 açık erişimli dergi var
- Directory of Open Access Journals,
<http://www.doaj.org/>
– 2612 dergi, 120.000 makale
- Open Journal Systems
<http://pkp.sfu.ca/?q=ojs>

Güncel Tartışmalar

- Kendi kendine arşivleme dergi aboneliklerini nasıl etkiliyor?
- 2003'de arXiv'deki 116,723 fizik makalesi 421 dergide yayınlandı
- American Physics Society ve Institute of Physics dergi aboneliklerinde iptal yok
- Hibrid dergi modelleri: Yazarların makale ücreti ödemeleri, Springer, Oxford University Press, British Medical Journals, PLO Biology
- Kütüphanelerin abonelik modeli yerine, kurumların yayınları için ücret ödemeleri
- Dergi değil, makale yayıncılıkta birim olarak alınmalı
- Basılı dergiciliğin sonu?

Ankos AEKA Çalışmaları

- Kişisel arşivlemeyi desteklemek
  - Seminerler, toplantılar vb. düzenlemek
  - Web sitesi: <http://www.ankos.gen.tr/acikerisim>
  - Haber kanalı: www.acikerisim.blogspot.com
- Açık Erişim Broşürü
- Kurumsal Arşiv Oluşturma Rehberi
<http://www.eprints.org/documentation/handbook/>
- Kurumsal Arşivler üzerine ulusal rapor

Kurumsal Arşiv Oluşturma Rehberi

- Kime Yönelik?
  - Yöneticiler
  - Kütüphaneciler
  - Teknik Altyapı

Kurumsal Arşiv Oluşturma Rehberi

- Yöneticiler
  - Kurumsal Arşiv Nedir?
  - Neden gereklidir?
  - Dünyadan Örnekler
  - Arşivin Yapısını Belirleme
  - Politika Oluşturma

Kurumsal Arşiv Oluşturma Rehberi

- Kütüphaneciler
  - Maliyet
  - Personel
  - İş Akışı
  - Tutundurma Faaliyetleri
  - Fikri Mülkiyet Hakları

Kurumsal Arşiv Oluşturma Rehberi

- Teknik Altyapı
  - OAI-PMH (Open Archive Initiative-Protocol for Metadata Harvesting)
  - Mevcut Yazılımlar ve Değerlendirme
  - Metadata oluşturma
  - Sayısal Koruma

Kullanılan standartlar

- **Open Archives Initiative - Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH) Açık Arşivler Girişimi Üstveri Harmanlama Protokolü**
Metadatanın verimli bir şekilde karşılıklı değişimine izin verir.
- Bilimsel bilgi elektronik olarak çeşitli şekillerde ve yerlerde saklanabilir ve farklı yerlerden, farklı yazılımlar kullanarak erişilebilir.
- Eğer her arşiv kendi koyduğu içerik tanımlanmasında; metadata tasarımı ve bu metadataların birbirleriyle anlaşabildikleri “**interoperability**” (karşılıklı işlerlik) standartları çerçevesinde iletişim sağlayacak olursa, tarama yapan kullanıcının ek bir yazılım kullanmasını ortadan kaldırarak aynı standardı kullanan arşivler arasında ortak tarama yapılabilmesine olanak sağlar.

Kullanılan standartlar ...

- **Açık Arşivler;**
- Open Archives) OAI girişiminin www.openarchives.org ana amacı da dünyada çok sayıdaki dağınık, birbirlerinden farklı sayısal ortamda saklı materyale, farklı erişim yazılım ve standartlarına sahip kullanıcı ve kurumlar arasında iletişim kurmak, bunun için gerekli teknik altyapıyı sağlamaktır.
  - **Dublin Core**
    - Elektronik kaynakların tanımlanmasında kullanılacak metadata oluşumu için temel alınacak standartlar arasında en yaygın olanı Dublin Core'dür. OAI-PMH uygulamalarında da bu standart tercih edilir.
    - Dublin Core kapsamında belirlenen 15 öge anlamsal olarak tarif edilmiş ve standartlaştırılmıştır.
    - Metadatanın bilgisayar tarafından dosyanın kendisinden otomatik üretilmesi sağlanabildiği gibi bilgi uzmanları tarafından thesaurus kullanarak da hazırlanabilir.

Dublin Core öğelerinin içerik önerileri

Dublin Core Öğe

- Title (Başlık)
- Author (Yazar)
- Subject (Konu)
- Description (Tanımlama)
- Publisher (Yayıncı)
- Contributor (Katkıda bulunan)
- Date (Tarih)
- Type (Tür)
- Format (Format)
- Identifier (Belirleyici)
- Source (Kaynak)
- Language (Dil)
- Relation (İlişki)
- Coverage (Kapsam)
- Rights (Haklar)

Öneriler

- serbest metin
- serbest metin
- serbest metin
- serbest metin
- serbest metin
- serbest metin
- YYYY-MM-DD
- kontrollü kelime haznesi
- kontrollü kelime haznesi
- Biçimsel kimlik tespiti sistemleri,
- serbest metin
- ISO 63911
- serbest metin
- serbest metin
- serbest metin.

